

Politica – dretg e justia – economia – novas medias

«Marellas» dal Radio Rumantsch sin disc compact, part 27

100 onns Palaz federal – in abecedari federal

A sco architect: L'emprim d'avrigl 1902 è vegn inaugurà il Palaz federal da l'architect Hans Wilhelm Auer. Igl ha duvrà 7 onns e 7 milliuns francs. C sco Corina Casanova: Ella lavura dapi 10 onns en Chasa federala, da preschent è ella cussegliadra personala da Joseph Deiss. D sco discreziun: «Igl A ed O da la lavur en la Chasa federala è da pudair tegnair las chaussas per sasez», di il salter Walter Pfister. H sco halla da la cupla: Qua saja para il cor da la Svizra. R sco Rumantsch: Constantin Pitsch lavura dapi 11 onns tar l'Uffizi federal da cultura e s'engascha là tranter auter per il rumantsch. (Emissiun dals 17 da mars 2002; redacziun: Daniela Cavelti).

L'art da far politica

«L'art da far politica consista en tscherugar partenaris e lura chattar ensemen cun quels il consens.» Quai di Martin Bundi. El ha fatg politica a Berna en il Cussegl naziunal e quai passa 20 onns. El è schizunt stà president da quest cussegl. Ma el è er vegnì confrontà en sia carriera politica cun il nunsucces. Trais giadas ha el candidà per la regenza grischuna – e trais giadas ha el pers en questas elecziuns. En la Marella lascha el reviver l'atmosfera politica da lez temp. El raquinta tge ch'è per el l'essenzial en la politica. Tge ch'è l'essenzial dian era auters – en citats, chanzuns e collaschas. (Emissiun dals 21 da matg 2006; redacziun: Maria Cadruvi).

La maisa radunda

La maisa radunda simbolisescha per biers biera, politica da PPS e magari «spruhs» sut la tschinta. Per auters è la maisa radunda er cumpagnia, istorgias, in lieu d'inscunter per barattar opiniuns ed ideas. E betg be ils politichers da vart dretga dovran la maisa radunda sco platfurma, er ils Giuvens socialistas proclameschan ch'ils politichers stoppian turnar al «Stammtisch». Ma è il tavulin propi la vusch dal suveran, la «vox populi», e tge funcziun ha la canorta oz en nossas vals? Respostas datti en la Marella che fa tranter auter ina visita a la maisa radunda da l'ustaria Chalavaina a Müstair. (Emissiun dals 9 da schaner 2011; redacziun: Sara Hauschild).

Scumbigls e cumbats en Chasa grischuna

Entant che bunamain tuts spetgan plain mirveglias ils emprims resultats da las elecziuns actualas, dat la Marella in sguard enavos. Dapi exact 120 onns datti il sistem ch'è anc oz en vigur, cun tschintg cussegliers guvernativs e tschintg departaments. Dapi il 1894 han 82 umens e duas dunnas guvernà il Grischun. La Marella va libramain pasculond tras ils 120 onns cun lur istorgias politicas e personalas. Ella raquinta da cunvegns, scumbigls ed intrigas. Ed a la

Politica – l'art dal pussaivel u dal cumpromiss.

FOTO: PD

fin vegn fatg in pau statistica, en rom da la quala vegn a la glisch ch'i dat diversas minoritads ch'eran adina puspè surrepreschentadas en la regenza grischuna. (Emissiun dals 18 da matg 2014; redacziun: Guadench Dazzi).

50 legislaturas e 184 chaus

Entant ch'il cumbat electoral per in sez a Berna cumenza quests dis pir da dretg, dat la Marella in sguard enavos. Pertge che quest atun elegian nus en Svizra per la 50avla giada noss Cussegl naziunal. Dapi il 1848 han 81 umens e 3 dunnas represchentà il Grischun en la chombra gronda a Berna. Co han ins tschernì l'emprim Cussegl naziunal il 1848? Daco n'era ina mamma il 1881 insumma betg intgantada da la candidatura da ses figl? Pertge hai il 1919 durà plirs dis enfin ch'igl era cler tgi che po ir a Berna? E tgi è stà mo in pèr mais a Berna e tgi 34 onns? (Emissiun dals 23 d'avust 2015; redacziun: Guadench Dazzi).

Tranter lescha e justia. Conflicts en la lavur da derschadras e giurists

È in giurist obligà en emprima lingia al client u a la justia? Tge fa ina derschadra sche ses saun giudizi di insatge auter che la lescha? Derschadras e giurists ston prender posiziun e trair decisiun per part rigurasas. Quai po chaschunar conflicts, surtut sch'il dretg na sa cunfa betg cun la morala u il sentiment da justia personal. En la Marella raquintan la derschadra districtuala Anna Ratti e l'advocat Marco Toller da conflicts, dilemmas e da cas che na laschan betg durmir. (Emissiun dals 5 da favrer 2006; redacziun: Guadench Dazzi).

Tatort – la lavur da la polizia criminala dal Grischun

Tatort, Ein Fall für Zwei, Der Alte, CSI Miami – nus guardain quests crimis a la televisiun. Mo quant realistics èn quels? Quai è ina dumonda che la Marella vul sclerir. Ella preschenta la lavur da la Polizia criminala dal Grischun. Ils suandants temas vegnan tractads: tschertger

e rimnar fastizs, drogas, pornografia cun uffants e la retschertga interna. La Marella ha pudì discurre cun ils manaders d'intginas partiziuns tar la Polizia criminala dal Grischun. (Emissiun dals 22 da matg 2011; redacziun: Hubert Giger).

Surpassar cunfins ha consequenzas

Tgi che surpassa ils cunfins da la lescha sto far quint cun in chastì. Il mender caso il delinquent far quint cun ina paina d'arrest davos portas serradas. La Marella surpassa ils cunfins da la praschun da Realta a Cazas. Ina praschun averta cun passa 100 cussedents. Davos ils mirs da Realta vegnan tuts confrontads cun cunfins. Nus discurren cun in um giuven ch'ha surpassà ils cunfins da la lescha e ch'è dapi 6 mais en praschun e nus discurren cun persunas che lavuran en la praschun. (Emissiun dals 18 da fanadur 2010; redacziun: Valentin Schmed).

Chastiar

Mintga duas minutas datti en Svizra in surpassament da la lescha. Umans violeschan permanentamain las reglas da la convivenza. Els van cun auto senza permiss da manischar, els fan commerzi e daners cun drogas ed els mazzan conumans. La societad reagescha cun dar chastis. Ma er davos portas serradas, en il mund privat, vegn chastia. In pèr giu per il tgiel a l'uffant che tugna e davent cun il handy a la matza che di manzognas. La Chasa Stapfer da Lenzburg ha organisà in'exposiziun impressiunanta cun il tìtel «strafen». Per la Marella in motiv da s'occupar dal tema «chastiar». (Emissiun dals 20 da mars 2005; redacziun: Maria Cadruvi).

Terrorist TRAvellers – viandants terroristics

3000 fin 5000 umans da tut l'Europa èn partids durant ils ultims mais vers l'Orient per far part en la Siria u en l'Irac a la gruppaziun terroristica IS. En Svizra conferma la Task Force da la polizia federala TETRA 30 cas d'uschenumnads viandants terroristics. En il Grischun discurre la polizia d'in pugn plain. Pertge? Pertge sa radicaliseschan giuvnas e giuvens europeics talmain ch'els vulan far part d'ina gruppaziun terroristica? En la Marella preschentan nus trais opticas sin il fenomen: quella da la Polizia federala, quella d'in psicolog ch'ha acumpagnà gia passa 100 giuvenils radicalisads e quella d'in scriptur. (Emissiun dals 14 da zercladur 2015; redacziun: Chatrina Gaudenz).

In cudesch alv cun tolcas nairas – il cudesch dals dretgs umans

Dapi che la Svizra è en l'ONU, l'organisasiun da las Naziuns unidas, s'engascha ella fitg per ils dretgs umans. Il cudesch «Das Bild der Menschenrechte» che cuntogna passa 500 fotografias è in dals instruments en ses engaschi. En la Ma-

rella commenteschan Jacqueline Cavveg e David Truttmann sis da questas fotografias. Discurren in il radio da fotografias è nunusità. Ma audituras ed auditurs dastgan ruassaivlamain fidar a lur tscharvè. Lez vegn a furnir ad els ils purtrets tar quai ch'els audan en l'emissiun. Las fotografias èn per part documents da sgarschur. Ma i dat er las fotografias da speranza e plaschair. (Emissiun dals 4 da december 2005; redacziun: Maria Cadruvi).

Scriver ad in uman sentenzià a la mort

Durant 8 onns han Wendy Schmid-Eastwood e ses um Jakob Schmid da Trin scrit a Richard Jones ch'era condemnà a la mort en ina praschun en Texas. En il decurs dal temp èn els vegnids a la persvasiun ch'el saja innocent. Els han visità el pliras giadas ed han cumbattì per el. Ma per finir ha la paina da mort victorisà. Richard Jones ha stuì murir. En la Marella raquintan els da questa profunda experientscha en lur vita. Wendy Schmid-Eastwood, oriunda da l'Engalterra, ha schizunt scrit in cudesch sur da quai. «Twisted truth» è il tìtel – la vardad stortigliada. (Emissiun dals 4 da november 2007; redacziun: Maria Cadruvi).

La bursa – gieu da ristg u investiziun en il futur

La bursa è il martgà modern nua ch'i vegn cumprà e vendì per millis u milliuns francs. Tut quels che possedan acciaz speran da gudagnar, ma ils pli pauc vegnan ritgs. Il risico da perder è grond ed uschia resta la fascinaziun vi dal gieu. Per ils ins èsi in gieu cun grond ristg, per ils auters èsi in'investiziun en il futur. La Marella va sin ils fastiz da quels che speran vivan sin il grond gudogn a la bursa, malgrà crisa da finanzas. (Emissiun dals 19 da zercladur 2011; redacziun: Pia Plaz).

Crisa – crash – concurs – comunicaziun

Tge ha la crisa economica actuala da far cun la crisa da fidanza en il management d'interpresas? Sa tracti d'ina crisa ciclica da noss sistem economic u èsi da tschertger la chaussa plitost tar ils managers e lur moda da manar in'interpresa? Datti vias e pussaivladads da schliar problems strategics ed operativs cun ina cultura da manar che promova la motivaziun personala, l'identificaziun cun la lavur e la (co-)responsabladad envers l'affar e la societad? U è la crisa actuala (er) ina crisa etica, ina crisa da senn? In discurs cun Constantin Peer, coach e cussegliader da management a Turitg/Zug. (Emissiun dals 18 da november 2002; redacziun: Ladina Campell).

Tgi ha tema da las bancas da datas?

Pertge na datti tuttenina betg pli mes jogurt preferì en il Coop? Pertge tegn jau propi nà la Supercard e la carta da Cu-

mulus en butias? Danunder sa il GPS en l'auto ch'i dat colonnas sin mia via planisada? Mintga resposta a questas dumondas cuntogna ina banca da datas. Gist quellas, lur teoria ed ils systems da computer che stattan davostiers, prendain nus sut la Marella. Las bancas da datas èn dapertut, per il pli na savain nus gnanc che nus faschain part da quest systems electronics enorms. Fa quai tema? Forsa manglassi... (Emissiun dals 24 da zercladur 2012; redacziun: Michel Decurtins).

SMS

Avant 20 onns è vegnì tramess l'emprim SMS. A l'entschatta paucs che cartevan propi vi da la tecnologia da comunicaziun cun ils 160 segns. Ed oz vegnan tramess mintg'onn enturn 120 milliardas SMS sin l'entir mund. Per las firmas da telecomunicaziun èn ils SMS stads ina funtauna da svieuta nunspegtada. Per pessimists èn ils SMS cunresponsabels per la ruina da la lingua. SMS – trais bustabs che dattan anc adina blier da discurre, ma er da perscrutar. (Emissiun dals 30 da settember 2012; redacziun: Andrin Willi).

Facebook – tranter realitad e virtualitad

Facebook è la pagina d'internet la pli populara. 600 milliuns persunas èn registradas sin questa plattafurma da contact. Sin facebook s'unescha il mund real cun il mund virtual. Amicizia survegn ina nova definiziun, e la protecciun da datas ha ina nova dimensiun. La Marella va a fund a l'internet e discurre cun persunas sin facebook sco er cun experts ch'observan facebook cun interess e quitals. Bainvegni en il mund virtual! (Emissiun dals 27 da mars 2011; redacziun: Pia Plaz).

La fin da la reclama?

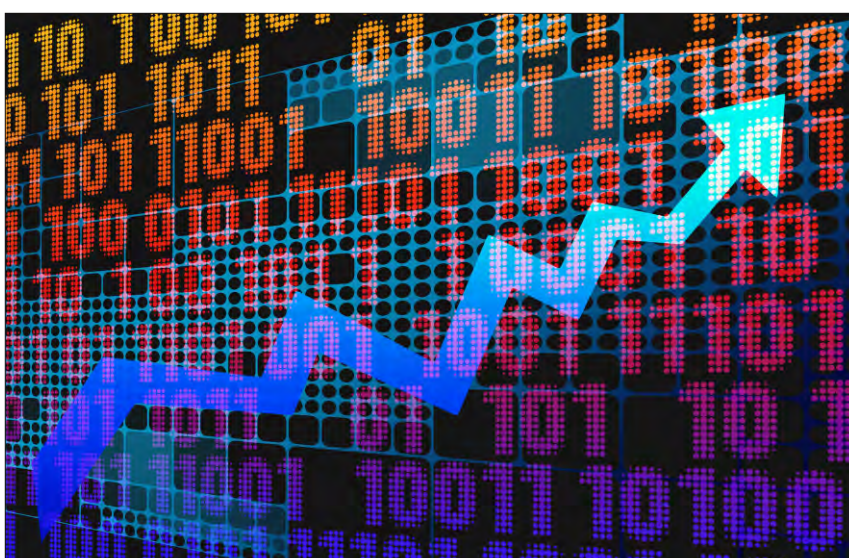
Inserats? I dat adina pli pauc inserats en gasetta, perquai che las gasettas han pli pauc lecturs. Placats? I dat tants placats ch'ins gnanc na guarda pli. Reclama da televisiun? I vegn guardà adina pli pauc televisiun. È la reclama a la fin? U entrain nus en in nov temp per la comunicaziun da las interpresas cun lur clients? Respostas udis en la Marella cun Claudio Candinas, Armin Spescha e Sven Henkel. (Emissiun dals 2 da december 2012; redacziun: Michel Decurtins).

La preschentaiziun:

«Marellas» dal Radio Rumantsch: Contribuziuns emessas ils onns 2001–2015, accessiblas en la Biblioteca chantunala sin disc compact.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4734
www.chatta.ch

La bursa – gieu da ristg u investiziun en il futur?

FOTO: PD